

Witgevlekte tubebij *Stelis ornatula* in Nuenen, een zwerver of blijvertje?

Regina Oors

Inleiding

Sinds 2018 ben ik bezig met een inventarisatie van wilde bijen in Nuenen. In de afgelopen jaren ben ik soms verbaasd geweest over de beperkte aanwezigheid van wilde bijen. Bijvoorbeeld in natuurgebied Het Broek waar er meer honingbijen fourageren dan wilde bijen. Maar op andere plaatsen ben ik soms blij verrast. In het noorden van de gemeente was ik nog niet eerder geweest voor een inventarisatie. Zoals in het landelijke gebied Het Hool dat tussen Gerwen en Het Broek ligt. Op 8 juli '21 ging ik op pad om ook dat gebied onder de loep te nemen. Het is een landelijke omgeving met boerderijen. Er is nauwelijks natuur dus het zijn hier met name de bermen die mogelijk interessant kunnen zijn. Na op diverse plaatsen vele pluimvoetbijen *Dasygaster hirtipes* en tronkenbijen *Heriades truncorum* te hebben aangetroffen, kwam ik op een gegeven moment op een driesprong uit. In het midden van de driesprong lag een poeltje. Rondom dat water stonden veel bloeiende planten, helaas stond er een hek rondom zodat ik daar niet kon zoeken. Aan

de buitenzijde van het hek stond een groot bijenhotel. Maar daar was geen activiteit. De bermen rondom waren strak gemaaid, het leek nog niet zo lang geleden te zijn gebeurd. Er stond aan de overkant nog een verdwaalde pol met havikskruiden. Aan de andere zijde aan de overkant was echter wel veel begroeiing, die ook toegankelijk was. Een rijk begroeide sloot met onder meer grote kattenstaart *Lythrum salicaria* en grote wederik *Lysimachia vulgaris*.

Ik ging ervan uit dat ik de kattenstaartdijkpootbij *Melitta nigricans* en de gewone slobkousbij *Macropis europeae* wel zou aantreffen daar. De gewone slobkousbij trof ik inderdaad aan en nog twee andere bijensoorten op de grote kattenstaart. Namelijk de tuinbladsnijder *Megachile centuncularis* en tot mijn grote verrassing de witgevlekte tubebij *Stelis ornatula*. In 2021 zijn er op waarneming.nl van *Stelis ornatula* slechts 9 exemplaren in Nederland gemeld (geraadpleegd 4 januari 2022).

Een zwerver of een blijvertje?

Is het een toevallige zwerver of kan het zijn dat deze bij blijvend in Nuenen voorkomt? *Stelis ornatula* is een koekoeksbij. De gastheren zijn divers. Falk (2021) noemt enkel *Hoplitis claviventris*, Westrich (1989) en Peeters et al. (2012) geven vijf zekere in Nederland voorkomende gastheren. Naast *H. claviventris* ook *H. leucomelana*, *H. tridentata*, *O. maritima* en *O. caerulea*. *S. ornatula* heeft dus veel gastheren, maar *Megachile centuncularis* wordt daarbij niet genoemd. Was het toeval dat ik die twee samen aantrof? Westrich (1989 deel I) geeft aan dat *S. ornatula* eerder aangetroffen

Tabel 1. Meldingen van gastheren van *Stelis ornatula* op Waarneming.nl en de afstand tot Nuenen.

Naam	Nederlandse naam	Rode Lijst 2018	datum	afstand
Hoplitis claviventris	geelgespoorde houtmetselbij	zz KW	15 - 6 - '20	45 km
Hoplitis leucomelana	zwartgespoorde houtmetselbij	zz TNB	30 - 6 - '20	15 km
Hoplitis tridentata	driedoornige metselbij	zzz GE	24 - 6 - '20	16 km
Osmia maritima *)	waddenmetselbij	z VN	6 - '20	150 km
Osmia caerulea	blauwe metselbij	z KW	22 - 6 - '20	6 km

*) Geen melding van Waarneming.nl, deze is uit HymenoVaria 21.

wordt wanneer je hem uitkweekt, dan dat je hem in het veld tegenkomt.
De gastheren van *S. ornatula* nestelen o.a. in oude (afgehakte of afgebeten) braamstengels. Nu komt braam veel voor in Nederland. Toch zijn de gastheren (vrij) zeldzaam. Op de locatie waar ik 'mijn' *S. ornatula* aantrof bevond zich wel een bijenhôtel. Maar vondsten van deze bijen zijn, voor zover mij bekend, niet aangetroffen in bijenhótel, terwijl bijenhótel toch meer en meer her en der worden geplaatst. Of het nodig is dat de bramenstruwelen een bepaalde leeftijd moeten hebben om te dienen als geschikte locatie is me niet bekend. Het lijkt me wel voor de hand te liggen. De hierboven genoemde gastheren van *S. ornatula* zijn (vrij) zeldzaam. *Hoplitis tridentata* is oligolectisch: zij zoekt haar voedsel op vlinderbloemigen. De andere gastheren zijn polylectisch. *S. ornatula* heeft ook meer gastheren en is daardoor niet afhankelijk van slechts één (zeldzame) gastheer. Dan lijkt het voor de hand te liggen om ervan uit te gaan dat het gebrek aan geschikt nestmateriaal voor de gastheren de oorzaak van de zeldzaamheid is. Misschien dat daarom de zeldzame gastheren meer in natuurgebieden voorkomen. Want ouder braamstruweel zie je niet snel in bebouwd gebied. Omdat van de gastheren nog geen exemplaar met zekerheid aangetroffen is in Nuenen ligt het voor de hand om er voorlopig van uit te gaan dat deze *S. ornatula* een zwerver is. Zeker zolang er ook geen geschikte nestgelegenheden zijn aangetroffen. Het dichtste in de buurt van Nuenen is de blauwe metselbij waargenomen, in 2020 op 6 km afstand. Dit is ook de minst zeldzame gastheer van *S. ornatula*. Zie tabel 1 voor een overzicht van waar de gastheren rondom Nuenen zijn aangetroffen (bron: waarneming.nl, geraadpleegd 28 december 2021).

Vervolg

Het lijkt me interessant om eens op zoek te gaan naar geschikte braamstengels. Maar hoe dat aan te pakken? Ik vroeg het Theo Peeters en kreeg het volgende antwoord: "Zoek naar afgebroken of afgehakte stengels in oude braamstruwelen die in de zon en in de luwte staan. Je kun ze het best met of na de vorst in februari, maart verzamelen door ze op ongeveer 20 cm af te knippen en ze in doosjes, plastic zakken of iets dergelijks buiten te bewaren tot er iets uit komt. Ik gebruikte ook glazen weckpotten waar ik de stengels in zette met gaas en een stevige elastiek om de bovenkant af te sluiten. Je moet nl. wel voorkomen dat het geheel te vochtig, nat wordt en gaat schimmelen voordat de dieren uitsluipen." Wordt (hopelijk) vervolgd.

Literatuur

- Falk, S., 2021. Veldgids Bijen voor Nederland en Vlaanderen. - Kosmos uitgevers, 432 p.
Westrich, P., 1989. Die Wildbienen Baden-Württembergs Spezieller Teill. - Eugen Ulmer, 972 p.
Peeters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos & M. Reemer 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). - Natuur van Nederland 11: 544 p.
Kuijken, P., Op zoek naar bijen in de Zandvoortse Duinen. - HymenoVaria 21: 79.
Reemer, M., 2018. Basisrapport voor de rode lijst Bijen. - EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, 171 p.

Summary

In 2021 I found the rare cuckoo bee *Stelis ornatula*. It was miles away from its host bees. The host bees seem to lack suitable nesting facilities. Perhaps breeding will lead to more observations.